

Motiv fra Stavlands hytte, sommeren 1937. Familien og en tilreisende på motorsykel.

FERIEMINNER – intervju med Sigve Stavland

Ellen Thoresen

Barndommens somre har vært forskjellige gjennom tidene. ”Ska du på ferie?” spurte barn hverandre før sommeren tok til. ”Ska du på ferie?” kan oversettes med: ”Skal du reise bort i ferien?” Mange reiste på landet til familie, til leide rom eller til hytte. Her er ett eksempel på erindringer om å det å ”være på landet”, som erindringsgruppa i museumslaget har samlet.

Egen hytte

Foreldrene til Sigve kjøpte hyttetomt av en bonde på Krabbatveit i Tysvær før krigen. Faren var arkitekt. Han tegnet og fikk bygget hytten. Tomten lå høyt oppe i lia. Fra den var det utsikt nedover hele dalen og over på andre siden. På andre siden av dalen bodde ”trollmannen”.

Noe av det første som skjedde etter at hytten var bygget, var å ta kontakt med ”trollmannen” Han kunne finne vann. Barna ble fascinert av denne store, røslige mannen, med mye skjegg og mye hår. Han laget seg ønskekvist. Om ønskekvisten sa han: ”Går den opp, har jeg tårer i øynene. Går den ned, er det vann der nede.” Han gikk over tomten med kvisten. Den ga utslag og ”trollmannen” fortalte at han hadde funnet vann, men kilden var langt nede. Så fant han frem et krystallglass som han plasserte over vannkilden. Han tok av seg gifteringen sin og knyttet en tråd fast i den. Gifteringen i tråden var en liten pendel som ble holdt nedi glasset. Pendelen kom i svingninger. Fire ganger slo ringen mot krystallglasset. ”Det betyr,” sa ”trollmannen”, ”vannet ligger 4 meter nede i bakken.” Det ble laget en brønn med dybde 4,1 m, og ”trollmannen” fikk rett.

Å temme med godhet

Bonden de kjøpte tomten av, var en snill mann. På gården hadde han 3-4 store sterke menn. Ungene kalte dem galninger. Voksne kvinner og menn som ikke klarte å ta vare på seg selv, ble tidligere satt ut på gårder. Bonden fikk betaling for å ha dem. På gården ble de nyttet som arbeidskraft og fikk hus og kost. ”For oss barn virket de umulige,” forteller Sigve, ”men bonden rådde med dem. Han ”temmet” dem med godhet, så de hadde det godt hos han.”

Fars varebil

Når de flyttet på landet om sommeren, var det nok å ta med klær og sengetøy. Hytten var fullt utstyrt. Sigves far hadde en liten varebil. Han måtte arbeide i byen, men kjørte til Krabbatveit i helgene hvis han hadde bensin. Om ettermiddagen ble han gjerne møtt av Sigve og broren på trehjuls sykkel. En satt og trødde, mens den andre sto på tverrstaget bak og ga fart. Det lengste de kom mot byen, var til svingene mellom Aksdal og Frakkagjerd. Når far kom, fikk de kjøre med han tilbake til hytten.

Dyr

Familien hadde egen geit på landet. Hun ble kalt Bukken Bruse. Det ble snekret en stor kasse som hus til geita. Den hadde tre vegger, gulv og tak. Geita likte å ligge der og tygge drøv. Om kveldene fikk hun besøk av pinnsvin. En gang telte de fjorten pinnsvin som var på visitt inne i kassen hos henne.

Sigve har flere minner knyttet til hestene. En mann kom en gang på besøk. I ettertid kalte ungene han ”Frisøren”. En av Ljostveits hester kom til gjerdet i sør og ville ha godbiter. Hesten hadde lang pannelugg som beskyttet øynene mot fluer. ”Frisøren” klippet luggen på hesten. Beskyttelsen var fjernet. ”I alle årene vi var på Krabbatveit, var det eneste gangen jeg så Ljostveit sint,” forteller Sigve.

”Søndagene dro vi ofte på tur. Det ble mange søndagsturer oppover og vestover til Vårnuten. En gang hadde far fått låne hest og trille hos Johanna Førland. Hun var gårdeier og eier av

en hest som het Tryggen. Det var en stor og vanligvis rolig hest. Hele familien satt i trillen, og niste hadde vi med. Vi kjørte på vestsiden av Tysværfjorden mot Hetland. På veien var det en lang bakke nedover og en lang motbakke videre. Nederst var det en bekk vi måtte krysse. Da hesten kom til bekken, nektet den å gå videre. Men etter mye lirking kom vi videre. Vi kom til Hetland. Både mat og saft smakte utmerket. På tilbakeveien stoppet hesten ved samme bekken. Vi lirket, og alle var med og dro. Endelig over, hoppet vi i trillen,” forteller Sigve. Hesten tok ut. Den lot seg ikke styre. Den sprang forbi Krabbatveit og rett hjem til stallen sin. Hvorfor Tryggen ikke var trygg den dagen, fikk de aldri vite. De fikk en lang fottur tilbake til Krabbatveit.

Arbeid og lek

”Tante Serina hadde landhandel med bakeri på Førland. De to eldste sønnene hennes bakte brød og kaker. En gang i uken kjørte ”brødbilen” til Hetland. Brødbilen var en lastebil med store brødkasser på lasteplanet. Vi ungene fikk være med, sitte på lasteplanet og være brødlangere. Vi leverte brød og kaker til kundene. Det var kjekt. Kjekkest var tilbaketurene. Brødkassene var tomme og store nok til at vi kunne sitte inni med lommelykt. Vi koste oss.”

”Det var ikke mye trafikk på veiene den gangen. Men av og til kom det en bil. Da var det greit å ha en grindagutt. Ved Rønnevik var det grind eller le som det også kalles. Ivar Rønnevik holdt kontroll med den jobben og med grindapengene ved ”sin grind”. Den inntekten ville han ha selv. Vi lå på lur i terrenget. Det var bare i ubevoktede øyeblikk vi åpnet grinden og fikk en liten slant.”

”Det var kjekt når det ble vår tur til å være med på vaskedag.” Da ble hest og kjerre kjørt frem. Kjerren ble fylt med stamper, panner, vaskebrett, skittentøy og alt det som trengtes. De minste barna fikk sitte på. Så dro alle til søre enden av Fuglavatnet. Der var det en fin vaskestrاند. Tøyet ble kokt og vasket. Vaskebrettene ble flittig brukt. Ungene badet, men flyttet seg vekk fra alt såpe-skummet. Selvsagt hadde vi med mat og drikke. Det var kveld når tøyet kunne henges til tørk hjemme ved hytten.”

Gjengslagsmål

Det var en gruppe unger på Førland, og det var en gruppe unger på Rønnevik. Disse to gjengene ”kriget” mot hverandre. Det ble snekret båter, slik unger gjorde på den tiden. Førlandsgjengen snekret båt. Planker ble lagt på bakken og spikret sammen i ”båtform”. Så ble det laget bunn i båten. Den ferdige båten lekket som en kipe. Da ble sprekkene kittet igjen. Et øksehode, som de fant, skulle brukes på båten. Det ble slipt på slipesteinen på Førland. Øksen ble skarp, og den ble satt i baugen på båten. Tanken var at den skulle kløyve motstanderens båt. Da de var klar, ble det sjøsetting. De andre hadde ikke fått båten sin på vannet før førlandsbåten sank, og den ble værende på Rønnevik. Ingen hadde mot til å hente den.

Andre verdenskrig

Det første krigsminnet Sigve forbinder med hyttelivet, skriver seg fra før krigen kom til Norge. ”City of Flint”, et amerikansk tyskokkupert handelsskip, kom til Haugesund i november 1939. Det ankret opp i strid med nøytralitetsreglene. Skipets tyske mannskap ble internert, og skipet fikk norsk bemanning. Prisenmannskapet kastet epler til oss. Det var stor stas. Skipshunden havnet som gårdshund hos Johanna Førland. Denne hunden fikk være med på sauesanking.

Gerhard og Sigve skulle hente hjem sauene om høsten. Hunden var med og i bånd. Den hadde ikke vært på sauesanking tidligere. Hunden hadde ikke sett sau. Det var skipshund den var. Etter mange timers leting fant de sauene. Flokken ble drevet hjem til gården. For å få dem inn på hjemmebøen måtte de gjennom en grind. Gerhard tenkte hunden kunne hjelpe til og slapp den. Hunden kunne drive sau. Den jaget sauene tilbake igjen. Det tok guttene to dager å finne saueflokken igjen.

Da krigen kom, evakuerte familien Stavland til hytten. Hytten hadde stor terrasse. Som tidligere nevnt lå hytten høgt. Tyske transportfly gikk lavt. De fløy fra sør inn langs Tysvær fjorden og videre mot nord over Fuglavatnet – Grinde – Grindefjorden – Sundfør – og Ålfjorden. ”Flyene gikk så lavt at vi fra vår terrasse så inn i dem. Vi kunne se ”flyverane”. Vi

laget tregevær. Så lå vi på terrassen, bak rekkverket og skjøt – ropte PANG. Det var store transportfly med et stort kors på siden, og det var ikke få som ble ”skutt ned”.”

Bak på bussene var det under krigen en kraftig jernrist. På denne var ”generatoren” plassert. Den omdannet fast brensel, for eksempel småved, såkalt knott, ved forbrenning, til gassform ved hjelp av luft. Gassen ble brukt som drivstoff av biler i Norge under annen verdenskrig. Ved siden av generatoren var det en leder som førte opp til luken der de fylte knotten. Gratis busstur fikk vi ved å stå på jernristen. Noen sto på trinnene i lederen hvis ”passasjerene” ble for mange eller plassen for liten. Hvis sjåføren kom, sprang vi. For å få bussen til å stanse når gratispassasjerene skulle av, holdt Sigves kompis luen sin foran trekkhullet. Uten lufttilgang kunne ikke gass produseres. Da stanset bussen, og den enkelte kunne gå av på ”sitt stoppested”.

Verdens beste oter

”Far min laget en oter, verdens beste. Vi var fem karer på fisketur, og vi hadde med verdens beste oter. Etter å ha gått over Sagbakken og Askeland kom vi frem til Svinalid. Der satte vi opp telt. Det hadde regnet mye, så vi var blitt gjennomvåte. Vi rigget til snorer og hengte de våte klærne til tørk. Vi dro til Storavatnet og begynte å fiske. Etter noen timers fiske dro vi tilbake til teltet. Der ble vi møtt av litt av et syn. En flokk kyr beitet rundt teltet. Under krigen ble mange plagg laget av cellull. Bomull og ull var mangelvare. Kyrne beitet på de klærne som hang til tørk. Mitt skjorteerm hang ut av kukjeften, resten av skjorten var i kumagen. Annet tøy var og oppspist. Cellullen var god kost for kumager. Oteren var og god! Den havnet siden hos Knut Morland, som har hytte ved Akdsalsvatnet. Der har den gjort sin nytte i mange år. Dersom oteren eksisterer fremdeles, så er den kanskje moden for å komme på museum.”

”Hyttan på Krabbatveit ble solgt på slutten av krigen, og det ble slutt på de lange gode barndomsferiene på landet,” avslutter Sigve.